

ΚΕΤΕΒΕ

ISBN: 978-625-8770-22-3

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 1695

Felsefe

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Yayına Hazırlayan

Kadir Çıraklı

Düzeltili

Kübra Şimşek

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Haziran 2026
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No: 49619

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212 612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Sertifika No: 45030

Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Yakuplu Mah. 194. Sk.

Blok No: 1 İç Kapı No: 465

Beylikdüzü/İstanbul

Copyright © 2019 MSB Matthes & Seitz Berlin Verlagsgesellschaft mbH

© Özgün adı *Melancholy* olan bu kitabın Türkiye hakkı AnatoliaLit Agency aracılığıyla Matthes & Seitz Berlin ile anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

LÁSZLÓ F. FÖLDÉNYI
MELANKOLÍ

Türkçesi: *Kadir Daniş*

KETEBE

László F. Földényi

1952 yılında Macaristan'da dünyaya geldi. Budapeşte'de İngiliz ve Macar filolojisi ile sanat felsefesi eğitimi aldı; Almanya ve Hollanda'da birkaç yıl geçirdi. Sanat kuramı alanında profesördür. Edebiyat, sanat ve düşünce tarihi üzerine yazdığı kitaplar ondan fazla dile çevrilmiştir. Macaristan'daki en yüksek devlet nişanı olan Széchenyi Ödülü de dâhil olmak üzere, Almanya ve Macaristan'da birçok edebiyat ödülü kazanmıştır. 2009 yılında Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung'a seçilmiştir. Amerikalı mimar eşiyile birlikte Budapeşte'de yaşamakta olup iki kızı ve bir oğlu vardır.

Kadir Daniş

1994 doğumlu çevirmen ve romancı. Geçimini çeşitli dillerden kitap çevirerek sağlamakta, böylece asıl işi olan romancılığını finanse etmektedir.

İÇİNDEKİLER

İnisiyeler / 15
Hıltlar Zindanında / 57
Dışlanmışlar / 65
Kadere Meydan Okumak / 109
Rüşvet / 159
Romantiklerin Erken Ölümü / 203
Sevgi ve Melankoli / 241
Hastalık / 261
Özgürlükten Titremek / 307
Bibliyografya / 341

Marianne Bara'ya

Başlamanın verdiği ızdırıp, girişilen işin zorluğuna işaret eder.

Nihayetinde kavramları serap gibi ele avuca gelmez kılmak adına yine bizatihi kavramları aşındıran bir şey hakkında konuşmak için, yine bizatihi kavramlardan faydalanmak zorundayız. Bu yolda kelimelerin gramerine ve cümlelerin tınısına başvuracağız. Gerçi kelimelerin ve cümlelerin dile getirmeye ve şeffaflaştırmaya çalıştığı şey, o kelime ve cümlelerin kendisinden önce gelir. Konuşma seslidir ancak er-geç sessizliğe bürünür: O, aynı zamanda sessizliğin meyvesidir. Kelimeler, aktarmak istediğimizden daha azını söyler; düşüncelerimizi asıl amacından öyle uzaklaştırıp saptırırlar ki muhtemelen konuşurken kendimiz bile hayrete düşeriz: Kelimelerin, tonlamaların ve dilsel yapıların ifade ettiği şeyi değil, daha başka bir şeyi söylemek istemiştir aslında. Bir kelime, iletmek istediğimizden daha azını söyler; ancak yanlış anlaşılmanın hayatımızdan silinip atılamıyor oluşu, bunun bir teknik kusur meselesi değil, konuşmanın ve iletişimin en nevi şahsına münhasır paradokslarından biri olduğunun göstergesidir. Kelimeler pek az renk verirler çünkü içlerinde çok fazla şey barındırırlar. Ne söylersek söyleyelim, ne hakkında konuşursak konuşalım, kelimelerimiz sadece iletmek istediklerimizden ibaret değildir. Onların derinliklerinde, o kelimeleri de ayakta tutan, konuşulmamış başka bir dünya gizlidir. Doğal olarak, bu diğer dünya hakkında da fikirlerimizi paylaşabiliriz ancak bunu yaparken o dünyayı ortadan kaldırmış olmayız;

sadece sınırlarını biraz daha geriye iter, ulaşılamaz ufku daha da genişletiriz. Bunların hiçbiri kelimelerin, kavramların ve konuşmanın önemini eksiltmez; fakat kelimelerin hakikaten anlam ve önem kazanabilmeleri için kendi savunmasızlıklarını hesaba katmaları, kendi kırılganlıklarını haber vermeleri gerekir. Cervantes'in "Cam Mezun" öyküsünün kahramanı bir iksir içer ve bedeninin de ruhunun da şeffaf camdan yapıldığını hisseder; ancak bu sanrı ve korku onu ne kadar ele geçirirse, ayırt etme gücü ve öngörüsü de o kadar artar. Bir bakıma, kelimeler için de durum büyük ölçüde aynıdır.

Kabul edilmiş bir zayıflık, gerçek bir zayıflıktır; kavramlarla hokkabazlık yaparak onu zihnimizden kovup çıkarmadan önce bu gerçeğin tespiti gerekir. Mevcut durumda, bu pek çok açıdan geçerlidir. Melankoli, diğer şeylerin yanı sıra, kavramların yetersizliğinin bir sonucudur; ancak bu yetersizlik, zamanla aşılacak hatta ortadan kaldırılabilir bir tür eksiklik değil, onsu kavram teşekkülünün hayal bile edilemeyeceği türden bir şeydir; tıpkı öngörü, ölçü veya belirliliğin tüm kavrayışın üzerine inşa edilebileceği sütunlardan birini oluşturması gibi, kapalılık, kasvet, anlaşılabilirlik ve tatminsizlik de diğerini oluşturur. Belki de bu yüzden nihai olma iddiasındaki her türlü formülasyonun derinlerinde bir keder pusuya yatar ve en kapalı yapıları bile aşındıran o avuntsuzluk hali buradan gelir. Kültürümüz buraya olumsuzluk veya yokluk kavramını uygulamaktan pek memnundur, ancak —ki melankoli bize tam da bu noktada bir hatırlatıcı vazifesi görür— olumsuzluğu veya eksikliği, insan varoluşundan silinip atılmayacak bir şey olarak görebilir miyiz? Belki bir tür eskatolojik bakış açısıyla bu mümkün olabilir; ancak —melankoli bize bunu da hatırlatır— eğer eskatolojik inancın kendisi kırılğan insan varoluşunun tezahürlerinden biriye, o halde bizler ilahi bir tavırla olumsuzluk ve olumluluk arasına kesin sınırlar çizerek hüküm verebilecek konumda mıyız? Nihai noktalar ve uç sınırlar mevcuttur; bu sadece gelip geçiciliğimizde ve

faniliğimizde tezahür eden sonlu oluşumuzla değil, aynı zamanda tüm insani çabaların er-geç çarpıp durduğu hudutlarla da gösterilir. Ne var ki, bu nihai insani sınırlar ve imkânlar bizi dışarıdan kuşatıp kucaklamaz; aksine, herhangi bir zamanda herhangi bir yerde karşılaşılabilecek olan varoluşun en karakteristik, içsel odak noktalarıdır onlar. İşte bu yüzden, dışarıdan bir eksiklik gibi görünen şey (insan varoluşunun sınırlı olması, her şeye muktedir olamaması gerçeği), içeriden bir tamamlanma gibi görünür; ilahi bir perspektiften zayıflık gibi görünen şey, insani standartlara göre içsel bir güç ve yetkinliktir. Derin bir basiretin içinde bile tesellisizlik vardır; en açık düşünce silsilesinin içinde ise bir anlayış kıtlığı. Ancak bu, onların birbirlerini yok ettiği anlamına gelmez. Tüm hayatımızı ayrı, kıyaslanamaz, kendine has yollarla yaşarız; bu yüzden anlayış kıtlığı ve basiretten, sınırsıza duyulan arzudan ve nihai zayıflığa mahkûm bir varoluştan eşit pay almış iki kişi yoktur. Ve (melankoli burada bizi tekrar uyarır) bu, yaşamın olduğu kadar ölümün de ön koşuludur. Zayıflıktan veya güçten, basiretten veya anlayış kıtlığından değil; her birinin diğerinin eksikliği ve kendisinin tamamlanışı olduğu gerçeğinden dolayı ölürüz.

Evet, melankoli bizi defalarca uyarır; yine de bu çağrı dışarıdan gelmez, bize içeriden seslenir. Ancak bunun kelimelele muhtaç olması şart değildir. O, aynı zamanda kelimelerin hem berisinde hem de ötesinde mevcuttur. Sonunda kendisini boşaltacak olan kelimeleri o doğurur. Milattan birkaç yüzyıl evvel ondan ilk kez söz edildiğinde, sadece melankolinin değil insanlığın kendisinin de doğumuna eşlik eden sancılar çoktan unutulmuştu. Melankoli karşımızda tam teçhizatlı bir zırhla durur (her ne kadar bu imge oldukça yanıltıcı olsa da). Hakkında dile getirilen kelimeler çoğunlukla betimleyici ve neseldir. Daha sonra kelimeler çoğaldıkça, bizzat hakkında sarf edilen kelimelerin melankoliyi yarattığı, insanların onun hakkında uzun uzadıya konuşarak melankolik olmaya

çalabalıkları bir zaman gelmiştir. Tabii böyle bir modanın melankolinin kendisiyle pek bir ilgisi yoktur. Bu kelimeler, genel sözlü ifadeler olarak, nihai bir cahillik ve hata ile sarmalandığından, melankoli hakkında konuşmak özellikle tüyler ürpertici bir girişimdir. Kelimelerin hassas bir dengede olması gerekir: Kişi sadece konuşma konusunun *ne* olduğundan değil, aynı zamanda konuşmanın *nasıl* ilerlediğinden de bahsetmelidir. Ancak bu, sonsuz bir sarmaldır: İnsan, bir konu olarak ele alınan o *nasıl*'a dair kelimeler yaratmalıdır. Halbuki o biçim de kendisinin bir konu olarak ele alınmasını gerektirir. Birbirini öğüten ve aşındıran konu ve biçim selinde nihai bir çözüm yoktur: Melankoliden bahsediyoruz, oysa kelimelerin melankolik tesisinden bahsetmeliyiz. Kendi ayakkabı bağlarımızdan tutup kendimizi yukarı çekmeye çalışıyoruz. [Havanda su dövüyoruz.]

Melankoli bir kavram olarak ilk kez ortaya çıktığında, hakkında söylenecek her şey söylenmişti. Ancak en başından beri kavramın “ele avuca gelmezliği” aşikârdı ve sonraki çağlar bunu değiştiremedi. Melankolinin su götürmez, kesin bir tanımı yoktur. Melankoli tarihi, kabul edilebilir doğrulukta kavramlara yaklaşmaya çalışan ancak asla nihayete ermeyen bir tarihtir ve tam da bu yüzden şüphe uyandırır: Melankoliden bahsederken asıl konumuz melankoli değildir; aksine, onun etrafında teşekkül eden kavramların yardımıyla aslında *kendi yerimizi* tayin etmeye çalışıyoruzdur. İşte bu yüzden başlamanın verdiği ızdırıp çok yönlüdür. Her şeyden önce, sahiden nereden başlıyoruz? Temamızın ilk kez bir kavram olarak görünür olduğu noktada mı (antikitede), yoksa *kendi hayatlarımızın* kavrama kenetlendiği ve sonrasında kendimizi o kavramdan bir daha asla kurtulamaz hale geldiğimiz noktada mı? Bir kelime formuna büründüğü noktada mı, yoksa kelimelerden geri çekilirken hayatımızın her şeye rağmen o kavrama ulaştığı noktada mı? Ondan ilk kez söz edildiğinde, karşımızda tam teçhizatlı bir zırhla durduğunu söylemiştik.

Temkin ve belki de tüm temkinin temelinde işleyen korku, kişinin kelimeyle başlamasını ve kavramın kaderini izlemesini talep eder. Eğer varsayıldığı gibi melankoli, kavram teşekkülünün en gerisinde pusuya yatıyor, kelimeleri aşındırıyor ve kavramları yalanlıyorsa; o halde kendi hayatlarımızın soru ve şüphelerini, bunu yaparak tüm cevaplara ulaşamamak bile, daha net biçimde formüle edebiliriz.